

Jau ne pirmą kartą rašau atsiminimus apie Vytautą Kavolį, ankstesnysis buvo išspausdintas knygoje 1 pavadinimu „Vytauto Kavolio dionisiškoji pusė“. Anuomet man atrodė, kad ta Kavolio pusė mažiau žinoma nei jo, kaip mokslininko, profilis, nes ji buvo rečiau matoma, o mane traukė, turint progą, pažinti Vytautą ne tik oficialiuose suvažiavimuose, bet ir laisvesnėje aplinkoje. Koks gi tas rimtas „skoliaras“, kai atsipalaiduoja? Atkūriau atmintyje kai kuriuos momentus iš mūsų bendravimo Tabor farmoje ir lituanistikos seminaruose, vykusiuose porą vasaros savaitių. Kavoliaus kaip profesoriaus daug kam teko klausytis ir asmeniškai su juo kalbėtis, kartu rengti mokslinius darbus, užtat man neatrodo prasminga apie tai rašyti, priminti plačiai randamus įspūdžius ir faktus. Šį kartą apsiribosiu pastebėtais jo charakterio bruožais ir mano unikalia patirtimi per dvidešimtį pažinties bei bendravimo akademines sferose metų.

Anuomet į „Santarą“ mane atvedė Algirdas Julius Greimas. Pamenu, kad būdama Viskonsino universiteto Madisone doktorantė administracijai pasiūliau pakviesti Greimą. Mūsų Lyginamosios literatūros katedra turėjo poliloginius seminarus, į kuriuos kasmet dviem savaitėms atviliodavo keturias pasaulines žvaigždes skaityti paskaitų vakarais. Kaip tik tada turėjau puikią progą kasdien bendrauti su Greimu, kuris rasdavo man laiko tarp seminarų. Vėliau Greimas apie mane papasakojo Kavoliui ir buvau pakviesta skaityti pranešimą „Santaroje“ tais pačiais metais, rodos, 1976-aisiais.

Kavolis labai mėgo jaunas žmones ir visaip palaikė, skatino mūsų mokslus bei užmojus, vertino, kai buvome verti jo dėmesio, o kartais ir nelabai, bet bendrauti su juo buvo labai smagu. Priešingai nei daugelis vyresnių žmonių, jis ne tiek pats kalbėdavo, kiek stengdavosi iš mūsų ištraukti mintis, mokėjo reziumuoti, ką mes kalbėdavome ir iš tų dar ne iki galo suformuluotų minčių gebėdavo ką nors išlaus išgraubstyti, o jo dėmesys mus veikė labai teigiamai. Jis iš mūsų labai daug tikėjosi, bet ne visada pajėgdavome jo lūkesčius pateisinti, tai mus versdavo pasitempti –

¹ Kelertienė, Violeta. Vytauto Kavolio dionisiškoji pusė. *Vytautas Kavolis: asmuo ir idėjos*. Vilnius: Baltos lankos, 2000, 288–291.

irgi gera gyvenimo mokykla. Manau, dėl to jis vis laukė, o gal tik toleravo Austės Pečiūraitės teatrinius bandymus suvažiavime. Labai domėjosi anksti iškeliavusios Živilės Bilaišytės ir kitų poezija. Daug vėliau „Santaroje“ blykstelėjo Karla Gruodytė ir Darius Čiuplinskas, jauni ir daug žadantys žmonės. Jis mokėjo kiekviename rasti ką nors vertingo, kartais net nukreipdavo mus į gilesnį konteksto supratimą.

Skatindavo mus ir raštu, ir žodžiu. Mano geriausia draugė doktorantūroje Montserrat Ordoñez iš Kolumbijos man pavydėdavo, kad turėjau lietuvius *à la* mentorius (Kavolį ir nedaug nuo jo atsiliekančią Rimvydą Šilbajorį), ir liepdavo citatas iš jų laiškų pasikabinti ant sienos virš rašomo stalo, kad pakeltų nuotaiką, kai nesisekdavo rašyti darbų ar disertacijos. Beje, ir rekomendacijas jiedu abu mokėjo rašyti fantastiškas, net rausdavau gavusi progą jas peržiūrėti, kai vėliau pradėjau ieškoti darbo. Gaila, kad Kavolis taip greit iškeliavo, kai Lietuva atsivėrė jam kaip veiklos, diskurso ir polilogų laukas. Žinau, kad jis būtų tikrai daug Lietuvoje nuveikęs, daug kam pataręs, jaunimą rėmęs ir įkvėpęs. Jaučiau jo skatinimą, jaučiau, kad iš manęs jis daug tikisi, tačiau lepinama nebuvau. Jau nebepamenu detalių, bet tikriausiai jo dėka būdama dar doktorantė gavau sudaryti knygą apie Marių Katiliškį. Jis siūlė, kad kreipčiausi į Alfonsą Nyką-Niliūną prašydama parašyti knygai straipsnį, bet aš to nepadariau. Kavolis sakė, kad Nyka apie Katiliškį būtų pasakęs ką nors griežčiau, o tada Nykos nepažinojau, gal kiek ir bijojau, tad į jį nesikreipiau, be to, atsirado ir kitų darbų. Knygai pasirodžius, Kavolis išreiškė savo nepasitenkinimą, nes, anot jo, autorius buvo per daug garbinamas.

Tai pasakoju norėdama parodyti Kavolio reiklumą: jis nesistengė būti vien malonus – kreipė mus, jaunesnius, į tikrą kelią, auklėjo savaip ir davė mums žinoti, kaip ir kur nuklydome. Kita vertus, visus mano straipsnius spausdindavo „Metmenyse“, net ir kai man atrodė, jog jie to neverti. Jis visada rasdavo jiems pavadinimus, o man dėl to kildavo sunkumų. Klausdavau, iš kur jis tokį gerą pavadinimą ištraukė, o jis sakydavo, kad rado mano tekste, bet aš pati jų nematydavau. Atsimenu vieną – maištaujantys angelai.

Šaunus ir šiltas žmogus buvo Vytautas Kavolis. Kai sužinojau, kad jo nebėra, nepaprastai nuliūdau ir galvojau: kam dabar rašysiu, kas mane taip supras, kaip jis vienas mokėjo? Pasijutau tuščiam pasaulyje vieniša.

Kavolis turėjo ne tik „Santarą“ bei „Metmenis“, bet ir savo sociologų organizaciją², tarpdisciplininę ir daugiakultūrę draugiją, kur įvairiais skerspjūviais buvo vystomi polilogai. Jis buvo vienas draugijos vadų, kadenciją ėjo prezidento pareigas. Be to, Kavolis buvo draugijos žurnalo vienas iš dviejų ilgalaikių redaktorių. Retkarčiais dalyvaudama jų metiniuose suvažiavimuose, kur iš lietuvių pranešimus skaitė ne

² *The International Society for the Comparative Study of Civilizations* – Tarptautinė lyginamųjų civilizacijų tyrimų draugija.

tik Kavolis, bet ir Alphonso Lingis bei Algis Mickūnas, aš, atėjusi iš gana nesiauros specializacijos, lyginamosios literatūros, kur dominavo daugybė pasaulio literatūrų bei teorijų (net ir sanskrito literatūros teorija buvo žinoma), pasijausdavau tokia siaura... Ten jis tarsi išplėsdavo savo akademinis sparnus, pasijusdavo savo stichijoje, tai buvo akivaizdu. „Santaros“ suvažiavimuose to jo bruožo nepastebėdavau. „Santaroje“ jis gal iš smalsumo kalbėdavo pirmas, vos atvykęs į Tabor farmą, kol dar mažai klausytojų būdavo susirinkę. Jeigu norėdavome išgirsti jo pranešimą, reikėdavo kuo anksčiau atvykti iš Amerikos pakampių. Mano supratimu, jis norėdavo leisti kitiems svaidyti savo mintis, nuoširdžiai domėjosi tuo, ką kiti turėjo naujo pasakyti. Iš tikrųjų Lietuvoje man mažai teko jo klausytis, esu tikra, kad jis norėjo sugerti Lietuvos nuotaikas ir tik tada kaip nors jas pakreipti Vakarų pasaulio link. Ypač žavėjaisi, kad jis, bene pirmą kartą apsilankęs Lietuvoje, dėstė moterų ir vyrų studijas iš rašytinių šaltinių. Kaip trūksta jo čia dar ir šiandien.

Vieną niekam nežinomą istoriją apie mūsų bendravimą galiu papasakoti. Kavolis žinojo, kad žaviuosi Antano Škėmos kūryba ir kad buvau išvertusi apie pusę „Baltos drobulės“, bet šį projektą užmečiau maždaug 1973–1974 metais, nes neradau amerikiečių palaikymo, jie nesuprato romano vertės (tuomet nei egzilio, nei traumos studijos mokslo baruose nefunkcionavo), vadino „Baltą drobulę“ *self-indulgence*. Beje, viename lituanistikos seminare, kuriame dalyvavau ir aš, šį žodį Kavolis, pasitaręs su Ilona Gražyte-Maziliauskiene, mano manymu, labai gerai išvertė į lietuvių kalbą – *savilepa*. Nežinau, ar tai prigijo Lietuvoje, bet lengvai galėjo arba galėtų. Mums dviem bediskutuojant apie Škėmą ir jo likimą žmonių apsuptyje Tabor farmoje, Kavolis prisiminė turįs paskutinį Škėmos rankraštį, kurį jam patikėjo Škėma būtent tą paskutinį vakarą prieš tragišką žūtį Pensilvanijos greitekelyje. Pasakojo, kad perduodamas rankraštį Škėma prašė jį prižiūrėti. Iškart pastačiau ausis: 1984 ar 1985 metai ir egzistuoja niekam nežinomas dar vienas Škėmos romanas?! Tada Kavolis man pasiūlė peržiūrėti ir pasakyti savo nuomonę, ar verta jį leisti. Tai buvo ir šiandien labai populiarus „Izaokas“, anuomet man padaręs didelį įspūdį. Taip knyga pakliuvo į rinką, ją išleido A. Mackaus fondas Čikagoje 1986 metais kaip trečią Škėmos „Raštų“ tomą, kaip ir kiti du ryškiai mėlynais viršeliais, redagavo Liūtas Mockūnas.

Kodėl Kavolis taip ilgai nepaleido „Izaoko“ į pasaulį, galėčiau tik spėlioti, bet tai nieko prie knygos nei pridėtų, nei atimtų. Gali būti, jog jis jautė visuomenės nuotaikas ir suprato, kad dar neatėjo laikas, juk visai neseniai Škėma ilgai ieškojo leidėjo savo „Baltai drobulėi“, kol galiausiai Kazimiero Barėno vadovaujama „Nidos“ leidykla ją išleido Jungtinėje Karalystėje nedideliu tiražu. Knyga buvo sutikta konservatyvių išėivijos sluoksnių prieštarinčiai, o kai Kavolis gavo rankraštį savo globon, Škėma žuvo tą pačią naktį. Vis dėlto neišleisti knygos daugiau negu

du dešimtmečius truputį keistoka ir kelia abejonių, ar knyga tuo metu Kavoliui pasirodė vertinga. Dabar jau niekada nesužinosime, nes tikrų liudininkų nebėra.

Štai tokios būtų mano bendravimo su Kavoliu nuotrupos. Ypatingą pėdsaką mano pačios intelektualinei brandai paliko jo bandymas psichoanališkai analizuoti Vinčą Kudirką ir man artimos bei reikšmingos „Sąmoningumo trajektorijos“, iš kurių mokiausi ir dėščiau kitiems, ir nestandartinės jo įžvalgos apie moteris bei vyrus lietuvių kultūroje. Man Kavolis buvo lietuviškumo ir liberalizmo kelrodis, kito tokio nėra buvę, jis stovi greta žymiausių Lietuvos kultūros veikėjų.